

Naš program.

Me listu že samo razkriva mnogo in celó premnogo, ko bi mu hoteli ali mogli zadostiti na vse strani. Zato se je omejevatí novemu glasilu ne gledé na geografsko ležo ali veje slovanskega debla, ampak gledé na skupno število nalog, ki jih je izvrševati Slovanom. Omejiti se nam je v tem pogledu, da opustimo z jedne strani vse malenkosti in brezpomelnjivosti; toliko bolj pa nam se je ozirati z druge strani na stanje in razmere, iz katerih izvirajo in preje ali pozneje sledé neizogibno za Slovane imenitni ali celó odločilni dogodki. Kar se pripeti za osodo slovanskih oddelkov pomelnjivega, je posledica raznih sil in činiteljev.

Slovani so, kar so, v sestavi s posebnimi naravnimi in političnimi ter drugimi umetnimi razmerami, in je možno prav umeti dogodke, spremembe in težnje slovanskega debla in njegovih vej samo tedaj, ako si jasno predočimo dotiko, vplive od zunaj ter poštevamo po kakovosti in kolikosti notranje slovanske sile.

Ob jednom so spremembe, dogodki in težnje slovanskega plemena v zvezi s preteklostjo ali zgodovino, ki je potisnila Slovane v različne položaje in razmere, vsled katerih so delovali nadalje sami, ali pa jim je bilo trpno gledati, kako ravnajo ž njimi drugi.

Načela torej z jedne strani in vzori z druge strani, ki se zavisno dopolnjujejo, kakor so odločilni gledé na težnje in dejanja, ne zadoščujejo še sami po sebe: treba jim je popolnila, in tega je iskati v zgodovinskem zrcalu.

Zgodovinsko ogledalo pa nam popolnjujejo suhe zgodovinske vesti, kakor duševni, preprostejše osnovani proizvodi v obliki raznoterih leposlovnih del.

Kolikor bolj se je pretrgala ali dejanski popačila zgodovina pojedinim slovanskim oddelkom, toliko potrebniše je, da sami sebe iščejo, najdejo in ogledujejo v zgodovini onih slovanskih narodnih delov, katere je zgodovina spremljala nepretržno v znatnejših kulturnih, nekđaj skupno delujočih silah.

Slovenci so tak oddelek, kateremu je prošlost pobrala mnogo ne samo znamenitega, ampak tudi odločnega, kar se je pri drugih krvnih bratih bolj ali manj nepokvarjeno še ohranilo do današnjega dne. Slovincem je torej z zavestjo delovati z vprašanjem, v kaki zvezi so njih pojedina znatnejša početja z lastno prošlostjo in z zgodovino drugih Slovanov in v obče, kake zunanje in notranje razmere so toliko mogočne, da jim narekujejo ravno taka dejanja. Brez pogleda na take zveze in zavisnosti utegnejo Slovenci posamične težnje in čine ali preceniti ali pa, kar je še nevarniše, nadceniti. Zunanje sile itak rade motijo Slovane v obče, da se vsled tega zamotijo na postajah, ki so za njih bodočnost neznatne ali pa celó brez vsakega pomena. Zaradi tega je velika potreba, da se zavedamo vezi in zvez, v katerih se vršé slovanska in sosebno tudi slovanska dela.

Slovencev ne poštevajo ne drugi narodi, ne Slovani, kakor bi želeli; dolžnost Slovincem je, da sami razkrijejo, kolike vrednosti so in utegnejo biti drugim Slovanom, a Slovenci morajo tudi zaresno in še bolj poštevati, kolikega pomena je zanje vse ostalo Slovanstvo.

V zmislu vseh teh, kratko naštetih nalog ni možno delovati listom, ki strežejo narodu slovenskemu tudi na druge strani, in zato, ker se hoče posvetiti „Slovanski Svet“ takim namenom, ni brezpotreben, ampak utegne dopolnjevati druge domače novine in poleg tega donášati še mnogokaj važnega, česar bi Slovenci brez njega ali ne zvedeli ali pa doznali nepopolnoma.

Ni pa tudi pozabiti, da zdanja Evropa, v kateri se bistveno določuje bodočnost slovanska, kaže preobratno prevažno dobo ne samo gledé na dozdanjo uredbo stanov, mednarodnih in državopolitičnih oblik, ampak potiska še posebe Slovane do uredob, ki bi nikakor ne ugajale Slovanom, ko bi se vršile in izvršile v interesu onih, ki skrbé jedino zase na škodo slovanskemu deblu v obče.

S tega stališča je podvojena potreba, da se tudi Slovenci seznanijo bolj in bolj s slovanskim svetom ter da zajemajo moč kulturnemu delovanju iz slovanske zgodovine in iz zdanjih slovanskih sil na podstavi načel in vzorov, ki dobivajo svojo prepričevalno moč šele iz nauk slovanske zgodovine in iz dejanskega stanja in dejanskih razmer Slovanstva zdanje dobe.

Korist in odločilna lastnost zdanje dobe daje povod nastanka in moč „Slovanskemu Svetu“.

„Slovanski Svet“ hoče po vsem tem biti poučevalen list v širšem pomenu besede. Vrstili se torej bodo v njem 1) politični članki in sestavki bolj ali manj aktualnega pomena, vedno pa splošnejšega obsega; sledili jim bodo sestavki z razpravami, ki poštevaajo 2) kulturna vprašanja, torej tudi vse one pomočne razglede, ki utrjujejo opravičenje kulturnih slovanskih vprašanj in bolj ali manj takih teženj, ki so tako rekoč na dnevnem redu slovanskih interesov.

Kolikor utegnejo leposlovna dela ujemati se s kulturnimi načeli in vzori ter osvetljevati pristno slovansko zgodovino, dobé po razmerah prostora tudi v našem listu svoje mesto. Vendar se bo držal v tej meji bolj takih proizvodov, ki so izšli pri drugih Slovanih, da tudi tem potom odgovori list svojemu imenu.

Dopisi iz raznih slovanskih krajev naj pospešujejo poučevanje, kako se tu in tam boré in vnmeljejo slovanski narodi za izvršbo raznoterih teženj in vprašanj. Jednako naj skrbi pogled po slovenskih in slovanskih deželah, da ne pozabi dejanj in dogodkov, ki imajo za pojedine slovanske dele kako večo veljavo.

Ni vsa književnost, ki prihaja od Slovanov in za Slovane na svetlo ali v dézel, vselej tudi slovanska ali slovanskega pomena. Samo poslednje vrste se bo poštevala in po moči tudi naštevala v „Slovanskem Svetu“.

Kdor nas more in hoče podpirati z duševnimi deli in gmotno na podstavi odkritosrčno tu omenjenih nalog, razveseli nas ne toliko s tem, da nam tako zaupa, ampak veliko bolj s tem, da, kakor smo prepričani, takim potom utegne koristiti najprej skupnosti Slovencev, potem pa tudi skupnosti slovanskega debla. Vabimo pa prevljudno vse rodoljube, naj nas blagovolijo podpirati, kakor jim dovolijo svojstvene duševne in gmotne moči.

* * *

Izhajal bode „Slovanski Svet“ 10. in 25. dué vsacega meseca na šestnajstih straneh četvorke in veljal bode za zunanje naročnike za vse leto **3 gld.**, za pol leta **1 gld. 50 kr.** in za četrt leta **75 kr.** Za ljubljanske naročnike in dijake veljal bode vseletno **2 gld. 80 kr.**, poluletno **1 gld. 40 kr.** in četrtletno **70 kr.**

Oni naročniki, ki plačajo naročnino takoj za vse leto, prejmo, ako prilože še 5 kr. za poštnino, jedno ónih slik Ljubljane, katero je izdalo l. 1887. upravništvo „Slovanovo“.

Naročnina pošiljaj se upravništvu, pisma pa uredništvu v Ljubljani.

Izdajateljstvo, uredništvo in upravništvo
„Slovanskega Sveta“.

Od spoznanja do dejanja.

Narava se bolj ali manj spreminja v pojedinih od delkih in v skupnosti ali vesoljnosti. Te spremembe so bolj ali manj počasne in kažejo v raznih dobah večé ali manjše razlike. Tam, kjer se vrši gibanje brez znatnih sprememb, torej brez posebnih razlik, razna naravna telesa ne razkrivajo ne popolnjenja, ne odločilnega slabljenja svoje sestave. Na takih telesih je vse gibanje in premikanje v bistveno nespremenljivem ponavljanji. Nebesna telesa ali raznotere zvezde v vesoljnosti so take narave, ker one kažejo še le po dolgih dobah večé razlike svojega stanja in zunanjih oblik.

Z organizmi rastlin in pa živalij pa je že drugačna. Ti se spreminjajo in boljšajo ali slabšajo, kakor se plodé med seboj, in kakor jim ugaja zunanja narava. Ljudje, ki na svoj dobiček vzrejajo rastline in živali, pospešujejo s svojimi skušnjami in lastnim razumom popolnjenje ali oplemenjenje teh človeštvu potrebnih organizmov. Vrtnarji in živinorejci prepričujejo vsak dan celó navadnega človeka o tej resnici. Ali tudi tu se vrši zboljšanje rastlinskih in živalskih plemen in vrst samo gledé fizične narave.

Vse drugo pa je pri človeku, ki ima razne duševne zmožnosti. Te darove je možno naglo razvijati, ako je človek iz pravega, zmožnega pasma in debla. Med raznimi pasmi človeštva je skupina, ki govori indoevropske jezike, najplemenitejše in duševno najdarovitiše. Človek iz te velike in krepke skupine, naj se prišteva kateremu deblu ali plemenu koli, naglo napreduje duševno, ako ima priliko zato. V obče nič ne dé, ali je rojen ubožček ali bogatinec, plemenitnik z veliko vrsto pradedov ali pa prostak, ki ne vé že več, kdo mu je bil praded prve vrste od rojstva naprej: on se brzo pospenja do najviših stopinj dozdanjega človeškega napredka in razvitka, ako ga dobé do časa pravi odgojitelji in šolniki pod svoje vodstvo.

Nobena druga človeška moč ni toliko gibčna, in torej toliko spretna za spremembe in dosledno za napredek, kakor skupna sila duševna. Ako je možno kod naglo zboljševati človeške moči, je to najočitniše v zmožnostih duševnih.

Kar pa velja za posamičnega človeka, je vidno tudi pri celih narodih in konečno pri skupnem človeštvu. Narodi delajo zgodovino, in ta zgodovina je toliko razvitiša, raznovrstniša in napredniša, kolikor različniše in krepkejše so se razvijali dotični narodi. Ako je možno oplemenjevati celó niže organizme rastlinstva in živalstva, je napredek toliko laži pri narodih in skupnem človeštvu. Ker ni zgodovina družega, kakor nadaljevanje naravnega vršenja in delovanja tudi v človeštvu, je pač umevno, da delajo najkrepkejše in najizdatniše na zgodovinskem poprišču oni narodi in one skupine človeštva, ki vzgajajo in oplemenjajo v prvi vrsti primernim potom svoje duševne zmožnosti in sile. Kolikor obsežniše so misli in načela, kolikor vzvišenejši so vzori, toliko više se pospenjajo oddelki človeštva, toliko hitreje, odločniše in vstrajniše težé po dejanjih in delih, ki odgovarjajo načelom, vzorom in skupnemu nazorju o življenji in svetu. Čim daljše ostajajo narodi in skupine človeštva pri istih idejah ali načelih in vzorih, tem manj se jim razvija zgodovina, in oni takó rekoč živé življenje brez življenja, ki razodeva svojo moč bistveno v razlikah, oni v resnici odrevené ali, kar je vse jedno, okamnijo za iste dobe.

Velik tipičen zgled o tej resnici nam dajejo Kitajci, ki za tisočletij niso vzbudili v sebi novih idej in vsled tega tudi niso dalje razvijali svoje zgodovine. Vzroki, da narodi ostajajo stoletja in tisočletja tam, kjer so bili, so raznoteri; jedni vzroki so naravni, v fizijologiški in še bolj v psihologiški nezmožnosti; drugi vzroki pa delujejo od zunaj. Poslednje je poleg podnebnih in narodnih geografskih zaprek iskati v večih ali manjših oddelkih človeštva samega. Kakor utegnejo namreč posamični stanovi jednega in istega naroda zavirati napredek naroda, sosebno v njegovih množicah, jednako se potegujejo za lastni dobiček sosednji narodi zato, da bi obkoljeni narod ali narodna skupina zaostala v napredku ter takó na nižji stopinji duševnega razvoja delal tlako ali pa se potopil v tujih sebičnih sosedih.

Ni torej vselej soditi, da je kak narod ali množica narodov duševno nezmožen in za občo kulturo nespreten že jedino zaradi tega, ker se je zakasnil zgodovinski. Ako so dotični narod pritiskale zunanje sile, so one provzročile, da je zaostal v kulturi in civilizaciji.

Tudi zapadni evropski narodi, ki se prištevajo danes sami kulturno najrazvitišim narodom, imajo v raznih vekih različno zgodovino, zdaj zaostalo, zdaj napredujočo, v obče po stoletja jednako, kedar se ji je tok takó rekoč zaježil iz raznih uzrokov.

Srednji vek zapadne Evrope se nikakor ne more ponašati, da bi bil zgodovinski deloval s pravo slavo zaresnega napredka. Tudi pri teh zapadnih romanskih in germanskih narodih se je pokazal znaten napredek še le potem, ko so dobivali novih vtisov iz drugih svetov in sosebno še le potem, ko so začeli dihati toliko svobodno,

da jim je bilo možno ideje, porojene v pojedincih, razširati med seboj in med sosede.

Najpoučniša je v tem pogledu ona doba, v kateri so se gibali zapadni narodi, sosebno Angličani in Francozi, predno je izbruhnila velika prekucija, znana pod imenom francoskega prevrata. Ravno ta prevrat je dokazal, koliko zmorejo nove ideje, bodisi dozorele ali nepopolne, katerih ni treba razločevati na tem mestu.

Kar pa je možno zapadnim narodom doseči v kratkih dobah na podstavi novih načel, vzorov in nazorov, utegnejo doseči na podstavi pomnoženih zgodovinskih nauk še z večim vspehom Slovani v kulturni vzajemnosti. Kajti Slovani spadajo etnografski in celó po jeziku v isto veliko indoevropsko skupino, h kateri se prištevajo Romani in Germani. Nemci sami priznavajo, kakor n. pr. znani Fr. Müller v svoji Ethnografiji, da polabski Slovani, ki so se pomešali z Nemci, so pomagali vstvariti na nemškem severu oddelek nemškega naroda, ki je zdaj najkrepkejši in najinteligentniši. Iz slabega se ne more poroditi dobro, in takó pričajo sami Nemci, da Slovan je krepek in darovit po svoji fizijologiški in psihologiški naravi.

Naj po takem sodijo o Slovanih, kakor jim drago, ali da so že prestari, češ, da so tu pa tam že prenehali delovati na zgodovino — potem ko so jim jo pretrgali drugi —, ali pa da so premladi, češ, da nimajo še nobene zgodovine, — taka govoričenja so brez pomena, in Slovanom se je držati one resnice, ki jim jo daje na roke z jedne strani etnografska sorodnost z najmogočnimi narodi na svetu, z druge strani pa zgodovinsko utrjen glavni zakon, vsled katerega razvijajo narodi zgodovino najuspešniše, ako se poprimejo dobrih novih ali dobrih starih, pa pri njih za raznih vekov od zunaj zatrtih načel in vzorov. Ideje pomaknejo tudi Slované korakoma dalje, in vse je na tem, da se ideje v njih prav izcimijo, utrdijo in razširijo ter pridejo v kri in meso.

Ideje, s katerimi so Slovani že delovali v zgodovini, so tuji zatrti ali zakrili s tem, da so ti tuji pačili zgodovino v svojem interesu. Zgodovino kvarijo Slovanom pa še do današnjega dne, in v zdanjem veku intenzivnejše, nego v prošlosti.

Zgodovinske dogodke in čine prekrivajo, da bi Slovani ne vedeli in ne zvedeli, kake krivice so nad nje kopicili tuji narodi, tuji sosedje, potem, da bi Slovanom odrekli poklic zgodovinskega naroda, sposobnega prevzeti imenitne kulturne naloge ter te spolnjevati med seboj in med drugimi narodi, zlasti na vzhodu, in naposled, da bi Slovanom vcepljali krive misli o slovanskih zmožnostih in o značaji skupnega slovanskega plemena. Vsi ti povodi so Slovanom škodljivi in nevarni, ker si utegnejo na podstavi popačene zgodovine predstavljati tuje sosede v lepšem svitu, nego zaslužijo od slovanske strani, potem ker Slovani utegnejo omahovati v odločnosti potrebnega kulturnega delovanja, in naposled, ker sami o sebi slabše

sodijo, nego je dovoljeno in pravično, če sami sebe preiskujejo in spoznavajo iz dozdanjega svojega zgodovinskega delovanja. Pačenje zgodovine Slovane slepi in straši, da bi ostali nedelavni in trpni, v tem ko bi drugi s širili na njih zemljah in plod njih truda uživali tudi v bodočnosti, kakor v prošlosti in zdanjosti.

Zaradi takih hudih nakau, ki jih opazujemo sosebno dandanes v pačenju zgodovine, je neizogibno potrebno, da čistijo Slovani pravo zgodovinsko zrnje od smeti in navlake, s katerimi prekrija tujčeva sebičnost slovanska dela, slovanske zasluge v zgodovini. Slovanski um ima vsled tega veliko nalogo, da trebi plevel od zrnja in tako omogoči spoznati načela in vzore, katerih so se slovanski pradedje držali v raznih zgodovinskih vekih. Samo takó najdejo zopet zatrta načela, pokopane idejale ali, če ne popolnih vzorov, zasledé vsaj kali, zdrave početke do zrelih idejalov. Takó vidimo z druge strani nov vzrok, zakaj se je Slovanom ravno v tem veku poprijemati zgodovinskega preiskovanja in zasledovanja.

Ne samo da bo drugače tujec utemeljeval in izmišljeval pravice do slovenskih zemelj še nadalje, če mu ne dokažemo pačenja zgodovinskih podatkov, ampak Slovani ne dobé tudi trdnih tal, na katerih sloné vodilna načela, ako ne otrebijo zgodovinskih, doslej Slovanom v kvar, prekritih resnic.

Kar ponuja dobrega in utrjenega današnji znanstveni svet tudi Slovanom v porabo, ne obrnejo poslednji prav, ako ne pogledajo v lastno preteklost, kjer kolikor toliko zasledé zakone, po katerih jim je uporabljati obsežniše resnice in po drugih potih dobljena načela in utrjene vzore.

Človek sam sebe itak težavno spozna, ako se ne opazuje z vso pozornostjo; narodi pa ostanejo brez vsake zaslombe, če jim zatajé ali pokvarijo zgodovino. Ravno Slovani vsled tega veliko trpé, da se jim lastni sinovi odgojujejo na tujem in po tuje, ker ti hočejo obračati brez sestave, abstraktno sprejete nauke in teorije naravnost na slovansko telo, na značaj slovanskih vej, ki so različne od drugih narodov, in ki imajo med seboj tudi različne položaje in razmere. Ko bi ti novinci, ki se napojé tuje omike, ki se navzamejo tujega duha, ostali v tujini in bi v tujini postali voditelji vsled svojih zmožnostij, bi ne škodovali tujim narodom, ker nauki in les, za kateri bi nauke rabili, bi se vjemali. Ali na slovanska tla s tujim sokom odgojeno drevo ne more obroditi pravega sadu, in slovanski mladi razumniki bi morali razločevati med teorijo in praktično porabo tudi gledé na vodstvo narodov, izsred katerih so se porodili. Ideje same po sebi torej še ne osrečujejo, naj bo naša izomika še toliko odlična. Zato je treba Slovanom znanstveno naobrazbo dopolnjevati s poznavanjem slovanske zgodovine in s tem slovanskih lastnostij ali svojstev.

Nismo toliko črnogledni, da bi pripisovali takoj sebičnost ali hudobijo onim slovanskim sinovom, ki ho-

dijo Slovanstvu kvarne in nasprotujoče poti. Saj najlaže umemo, kakó ravno Slovane zaganja osoda, da se zatekajo do raznih, drug drugemu nasprotnih virov, iz katerih zajemajo naobrazbo, prosvetljenost. Kakó različni so interesi raznih držav, ki snujejo velike šole v soglasji s svojimi interesi! In ti interesi narekujejo dosledno tudi pristransko opisane nauke in jednako pristransko podeljevanje teh nauk' po učnih zavodih.

Iz tega pa je razvidno, kakó napačno hodijo oni slovanski naobraženci, po tuje izomikani, ne da bi se potrudili primerjati na tujem sprejete nauke z resnicami, ki bi jih posneli iz domače zgodovine in bi takó ž njimi popravili tuje politične teorije in nauke o narodih in drugačnih skupinah.

Zapadni Slovani, kolikor se že bolj zavedajo, kje je tuja omika napačna in nezadostna, občutijo ravno dandenes, kakó vodijo lastni slovanski sinovi iste slovanske veje in skupine po krivih potih in, kolikor je od njih zavisno, naravnost v narodno pogubo. Vse to izvira iz krivih načel in vzorov, zajetih na tujih tleh in vrtih. Tudi Slovenci občutijo sad na tujem vzrastlih sinov in móž.

Ideje so torej največa sila, ki vstvarja in pretvarja zgodovinske oblike, položaje in razmere med narodi, kakor v državah. Ideje vodijo k sreči ali pa v pogubo, kakor se rabijo, in kakoršne so že pri izvoru.

Ravno ta sila idej v obče in vodilnih idej posebe daje Slovanom tolažbo, da se jim razmere zboljšajo, ko bodo začeli domači sinovi kreniti jo na boljše poti, k virom, ki jih prava kritika pripoznava kot pristne, nepopačene. V resnici je od prave, s proučenjem zgodovine utrjene omike zavisno srečno delovanje slovanskih oddelkov.

Ni se pa zanašati Slovanom na pojedince preveč, ker osoda jim jih utegne pobrati v odločilnih trenutkih. Slovanom je skrbeti, da pravi vzori s pravimi načeli proderejo v kri in meso slovanske inteligencije v obče. Samo takó razširjena viša omika daje poroštev, da se ne pogubi, kar kdo vstvari s pomočjo izredno razvitih duševnih darov.

Slovani so že neizmerno trpeli, ker so se preveč naslanjali na pojedine voditelje, če tudi odlične po duhu, ko pa so jim odšli prezgodaj s poprišča. Tudi daje množica naobražencev večje zagotovilo, da jih ne premotijo v skupnosti takó lahko, kakor je to možno nasproti pojedincu. Koliko nezgode so nakopičili pojedini voditelji na slovanske oddelke, jedino vsled tega, ker so sami sebi ali preveč zaupali, ali pa se dali drugače zmotiti in zaslepiti! Zgodovina južnih Slovanov, zlasti Hrvatov in Slovencev, bi utegnila mnogokaj povedati in gotovo razkrije polagoma, kar ni še znano.

In še današnji dnovi naznanjajo jasno in glasno dovolj, da bi utegnili zapadni Slovani kljubu zaprekam biti še vedno na boljšem, ko bi voditelji njih porabljali pre-

vidno in prav položaje in trenutke, na katere naleté tu pa tam. Ni davno, kar smo brali, da tudi gališki Rusi bi bili že v boljšem položaji, ko bi bili pred kakimi petimi leti znali prav porabiti priliko, ki se jim je bila nepričakovano ponudila gledé na dosežbo enakopravnosti nasproti Poljakom. Ali razsvetljenih môž ni bilo pri rokah med narodom, in takó je ta skozi in skozi lojalni narod bistveno še vedno tam, kjer je bil, in mnogokaj se mu je obrnilo še na slabše. Vse to kaže, kakó važno je, da vzgaja poedin narod množico rodoljubov, sposobnih od kraja prijeti za vajete voditeljstva in ob enem nadzorovati stopinje dejanskih in formalno razkljicanih voditeljev in zastopnikov.

Zahteva narodnega nadzorstva spominja na to, da je potreba poleg narodné, za voditeljstvo sposobne izobrazbe, tudi stanovitnosti v značaji. Značaj se mora odgojevati, in stalnost njegovo pospešujejo zopet jasna in določna načela ter po vsem utrjeni nazori. Omahljivost ima po takem zopet oporo v nedostatnem ali neprepričevalnem znanji onih resnic, ki bi drugače nepremično odločevale delovanje pojedincev voditeljev in v tem zgodovinsko delovanje po celih narodov.

Slovani so imeli že med seboj tu pa tam hudih izdajic; ali še več so jim škodovali omahljivci. Ravno zdanja doba pa potrebuje izobraženih, s slovansko zgodovino razsvetljenih môž voditeljev, ki bi bili tudi značajni trdni, jekleni. O Nemcih je znano, da so vstrajni in krepki, nasproti drugim narodom še prekreпки, a vendar jih opominja Göthejev Hermann v znanem idilskem epu z naslednjimi besedami: „Človek, ki je v omahljivem času tudi sam omahljivega mišljenja, ta pomnožuje zlo in je razžirja dalje in dalje; ali kdor vstraja v mišljenji, ta si vstvarja svet. Ne spodobi se Nemcu, strašno gibanje nadalje voditi in omahovati sem ter tje.“

Gibanje z jednako lastnostjo se bliža tudi današnjemu rodu v Evropi, kolikor se ni že približalo. Ako je bil Nemcem za viharno dobo primeren opomin, koliko potrebniši je v isti dobi Slovanom, o katerih je pripoznano, da so mehkejšé narave, nego Nemci! Slovan se da rad voditi po svojem čustvu; to samo po sebi osrečuje ali ob jednom rado odjenjuje in slabi razum, ko pride do važnih, odločilnih trenutkov, in razum sam omahuje zaradi tega, ker ni drugače dobro podprt.

To zopet dokazuje, kakó je potrebno, da prihaja slovanski mehki naravi razum na pomoč. Razum pa je in postane krepak, samo če ga utrdimo z načeli in vzori v razgovorjenem zmislu potom zgodovinskega naobraženja in razsvetljenja.

Po vsem tem je jasno, da razum je najviša moč, ki more vspešno in naglo delovati v zgodovini na poti napredka ali pa na poti v temo prvotnih zmot in zgodovinskih početkov človeštva in narodov posebe.

Razum je treba oborožiti, da proderejo Slovani s tako kulturo, kakoršna ugaja njih značaju in njih dozdanzemu razvitku.

Ako so Slovani doslej delovali bolj s čustvom, jim pa zdaj za to rejalna pota drugih narodov zaukazujejo, da se branijo in pospenjajo v kulturi in civilizaciji z umom in omiko, ki daje prava vodila voditeljem in narodom. Ker je spoznanje jedino prava pot do primerne delovanja, smo izbrali tudi našemu listu geslo: „Od spoznanja do dejanja“, in s pomočjo tega vodila nas je zares na volja, spoznanje, Slovanom, kakor še posebe Slovincem, pospeševati po lastni moči, še bolj pa po oni podpori, katere se nadejamo od onih, v katerih bije slovansko srce.

Podgornik.

Diplomacija, politika in narodi.

Žežavno je dandanes pisati in pončevati se o aktualni politiki; kajti publicistu je preklicevati jutre to, kar je veljalo še danes vsaj kot izraz tako imenovanega občega mnenja. Potem pa svobode tiska tudi v ustavnih državah ni še toliko, da bi bilo varno brez okolnosti razkrivati svoje kakor si bodi utrjeno prepričanje. In kdor se naslanja na vsakdanja poročila raznovrstnih novin, je še na slabšem od onega, ki obdržuje svoje politične nazore v zakotjih sam za-se. Že to, da kdo veruje časnikom preveč, kaže, da ne vé, na kaki podstavi, pod kakimi pogoji ali uveti delujejo razni novinarji. Ravno Slovani se dajo tu pa tam slepiti po tujih časopisih, ker imajo sami poprek pošteno novinarstvo. Slovansko časopisje se namreč ne daje podkupovati in domovine prodajati tujstvu; kar se med Slovani zagreši,

zgodí se navadno v interesu pojedinih domačih, torej strank iste narodnosti, iste domovine. Vse drugače pa je s časniki, ki jih ima v rokah tako imenovani brezdomovinski ali mednarodni kapital. To se suče po gmotnih dobičkih, ne pa po interesih narodov, dežel in držav, za katere nima in ne more čutiti brezsebične, prave ljubezni. Tak kapital obrača plašč po vetru in se uklanja zdaj tej, zdaj oni stranki, in, kar je še hujše, on se prodaje zdaj tej, zdaj oni narodaosti, deželi in državi. Ljudje, ki bivajo in bogaté v jedni in isti državi, delajo, če jim tujstvo pomoli dobiček, proti državam in narodom, po katerih so obogatili, in med katerimi so se celó sami rodili in vzgojili.

Ta mednarodni kapital razprostira svoj vpliv po vseh evropskih državah, da ne govorimo od drugih svetov.

Ta mednarodni kapital je osnoval in prisvojil si najvplivnejše liste po vseh kulturnih in večih državah in je tako v zvezi na vse strani ter dela, kakor mu več plačajo.

Sosebno zadnja desetletja in če pogledamo okoli nas, zlasti zdaj suka isti kapital narode in države, kakor se njemu dozdeva, ali prav za prav ta kapital se ravno zdaj suče, kakor mu velevajo oni krogi od katerih dobiva in se nadeja dobivati največe denarne podpore. Vsled tega opazujemo, da pišejo kapitalistični listi vse Evrope ta teden za mir, drugi teden pa za vojno, in nič jih ne boli, da preobračajo logične kozle in rišejo črno, kar so slikali včeraj kot belo in čisto.

Diplomacija, ki sama sebi pripisuje poklic, da zakriva svoje misli, ni mogla najti boljšega pomočka nego so novine, katere ponuja brezdomovinski kapital za drago odškodnino v porabo. Diplomacija ima o resnici svoja glasila, ki so kakor je dokazano, razpletena po vsej Evropi, če se omejimo na našo celino. Čim zvitše je diplomat, toliko poslužniši so mu kapitalistični časniki in toliko bolj slepi on po njih širno, občinstvo, in naj si bo to samo še toliko bistroumno skušeno in naobraženo.

Časniki, ki dobivajo nauke od diplomatskih načelnikov niso prekanjeni toliko iz samih sebe, kolikor iz pouka, ki jim dohaja od diplomacije.

Naposled se torej da občinstvo vesti in zavajati po diplomaciji sami.

Ko bi ne bilo drugih potij do spoznanja, bi težavno prišli na prave sledove tega, kaj prav za prav hoče diplomacija v vsakem slučaju, in kaj je konečni namen njenega delovanja tu in tam. V resnici nam ostanejo pojedini diplomatski koraki mnogokrat za vselej skriti ali nejasni. Konečne namene pa izvemo še bolj iz sukanja političnih strank, seosebno kjer so ustave, in kjer imajo te ustave vsaj formalno veljavo.

Pri ustavnih zastopih pride že vsled nasprotij kaka resnica na dan, in naposled se zastopniki narodov in pokrajin toliko vzgrejejo ob raznih prilikah, da nam povedo, kaj prav za prav namerjajo. Vse to zasledujemo tudi v ustanovnih bojih naše skupne države. Ali stranke po ustavnih zastopih se tudi sučejo po načelih prikladnosti, in se dajo sukati tako ali tako pogostoma zaradi malenkostnih dobičkov in kratkodobnih interesov. Ustavne oblike imajo že take mreže, da ni možno gledati jasno in daleč skozi nje, ker oni, ki vodijo vse skup, poznajo moči in sile, s katerimi jim je opraviti po ustavnih zastopih, in po katerih jim je dosežati namene, ki si jih določujejo za vsakatero dobo in priliko.

Po takem tudi politično življenje ni tako, da bi nas razsvetilo posebno, ravno zaradi tega, ker se prikriva, kar je v ozadju kot konečna namera. Poslednje namere se ve da so stalne; v kaki državi gospodujejo ne samo po desetletja, ampak tudi po cele veke. Ali stranke in ž njim tudi drugo občinstvo jih ne izvedó, kolikor je to

zavisno od vsakdanjega ustavnega in drugega političnega delovanja.

Pogled se nam že koj razvedri, če se ozremo okoli po tem, kar zares zahtevajo in potrebujejo narodi sami. Med temi pa poznajo narodove prave in stalne potrebe oni, ki imajo poklic, narode poučevati s pomočjo znanstvenih resnic. Znanstveniki poštevdajo lastnosti narodov, lastnosti in zaklade one zemlje, na kateri prebiva ta pa oni del človeštva. Ti poučujejo naposled tudi diplomate, in ti delajo po ovinkih, kar izražajo učenjaki naravnost na podstavi zvez raznoterih vzrokov in posledic.

Odkritosrčni, učeni ljudje naznanjajo narodom in državam, kako se jim je ravnati gledé na bodočnost, ako hočejo še nadalje živeti in doseči tako ali tako moč med drugimi sosedi.

Kdor bi ne vedel, kako se učenjaki posebne vrste izražajo o bodočnosti raznoterih držav in narodov, bi ne spoznal iz zmešnjav vsega javnega življenja, kam jo tira aktualna politika, kam jo hočejo privedi pojedini narodi. Narodov ni ceniti po tem, kar zahtevajo v pojedinih slučajih; kajti tudi velike težnje utegnejo biti samo stopinje do konečnih namer. O Rimljanih vemo, da so rili dalje, naposled jim je bila tudi Italija premajhna. Ravno tako poznamo druge države in narode, ki so se širili čez naravne meje, ki so jim bile postavljene že od začetka.

Imenitni, zdaj že pokojni ameriški učenjak Carey, po poklicu socijalni ekonom prve vrste, je prerokoval na podstavi naravnih in duševnih sil raznim narodom raznotero bodočnost. Med temi je cenil nemški narod jako visoko in je trdil, da ta bo gospodoval v Evropi in še dalje. Carey-ev častitelj in več nego učenec njegov, imeniten nemški modrijan Eugen Dühring je nekdanj izrazil se, da Nemci utegnejo poleg severne Amerike in poleg Rusije igrati v svetovnem gospodarstvu veliko ulogo, ako bodo znali sukati se.

Kar se dostaje voditeljstva nemškega zjedinjenega naroda, pač ves svet pripoznava, da je v občudovalno spretnih rokah, in „Münchener Allgemeine Ztg.“ je trdila še te dni, da knez Bismarck vodi gigantsko politiko v obče in tudi z ozirom na vzhodno vprašanje.

To pa, kar izvršuje veliki nemški kancelar, se popolnoma ujema s prorokovanji učenjakov nemškega naroda poprek, ki je po svojih pisateljih objavil že mnogo knjig, razpravljajočih velike načrte velikonemške politike. Nemški narod odobruje in povišuje tako politiko, in isti narod se sam izraža, da je poklican za veliko misijo v razne dele sveta. Samo po tem torej, kako se čuti narod sam poklicanega, v soglasji s pravimi svojimi svetovalci in voditelji, je umeti, kaj kak narod hoče. Diplomacija se mora zatajevati, to imamo opustiti začasno in tu pa tam poprijeti se tako rekoč ravno nasprotnega; ali ona vede narod dalje in dalje, če ga ume prav.

Narodi po takem šele razodevajo sami iz sebe in po svojih razsvetljenih rojakih in voditeljih, kaj prav za prav hočejo. Narode nam je opazovati, ako hočemo razumeti, zakaj se sučejo diplomati tu pa tam tako, kakor da bi ne umeli istih narodov. Ni se nam slepiti, če n. pr. kak kapitalistični časnik pokara celó Bismarcka, poslednjič že vé, kaj dela.

Tudi vzhodno vprašanje umemo samo tedaj, ako se spominjamo, po čem hrepenijo razni narodi. Diplomacije, politične stranke in razni časniki bi nas samo begali, da bi ne vedeli pri čem smo.

Pojedini narodi in narodiči, ki imajo posebno zanimanje za politiko na vzhodu, bi ne ravnali modro, ko bi poslušali samo glasove, ki jim dohajajo po časnikih iz diplomatskih krogov. Rejalna politika zahteva, da zajemamo prepričanje v raznih težnjah iz glasov, ki tudi v mirnih časih prodirajo izmed narodov med občinstvo.

Iz splošnih opomenj je mnogo sklepati o zdanjem položaji evropskem.

P.

Verska tolerancija na Ruskem.

Na zapadu in vsled svojstvenosti, s katero je združena omika Slovencev, se slišijo tudi pri nas čudni glasovi o verski toleranciji v Rusiji. Knjiga „Russland. Land und Leute“, I. zv., ki jo je izdal Armin Roskoschny, pa nas poučuje drugače. In tu piše celó znani nemški pisatelj Friderik Bodenstett v uvodu tako-le: „V Moskvi je poleg drugega 7 katedral, okoli 400 cerkvá in javnih kapel in 21 samostanov. Med hrami božjimi so zastopane vse glavne vere cesarstva. Med temi sta dve rimsko-katoliški in dve luteranski cerkvi, jedna reformovana, anglikanska in armenska; židovska sinagoga in mohamedanska mošeja sklepati vrsto.

Človeka prehvapi, da je sredi dežele „pravoslavnosti“ (pravovernost) toliko hramov inovercev (drugo vercev). Ako vemo, kako prešinja Rusa, zlasti prostaka, jedinozveličavna moč njegove vere, pač ne pričakujemo, da bi naleteli na tako trpnost ali tolerancijo, kakoršna se izvršuje ne samo od strani vlade, nasproti inoverskim narodom, podanikom ruskega žezla. Svoboden in ne za-

viran sme v Rusiji moliti Kalmyk svojega Dalai-Lamo, Parz svoj večni ogenj, Jud svojega Brámo, Mohamedan klicati svojega Alo, Tunguz ležati v prahu pred podobami svojih malikov, ravno kakor se radujejo nezaviranemu izvrševanju svoje vere različne sekte katolikov, luteranov in reformovancev do Menonitov in Herrnhuterjev. Na tej toleranciji pa tudi bistveno sloni učenik, da Rusija vspešno razširja evropsko kulturo. Narodi, katerim se tako varujejo svojstvo in vera, privadijo se polagoma, da se zmatrajo ruskimi državljani, tlačéče čustvo razmerja med vladarjem in vladanci, med zmagovalci in zmaganci zginja bolj in bolj, in narodi v živem medsebojnem občeni prenašajo v daljnje kraje mnogokako zrno, iz katerega se razvijajo prvi začetki civilizovanega življenja.

Posledica te tolerancije v verskih zadevah pa je tudi, da vidimo na cestah Moskve tolik del pisane pregledne karte ruskih narodnostij, ki se naglo čutijo domače tu, kjer jim nikdo ne brani živeti po svoje in posnemati, kakor morejo, domače naprave svoje domovine.“

Ivan Gundulić.

Mi Dalmatinci pravi smo Hrvati i slavni od starine; u našem Biogradu stolovahu kraljevi hrvatski; u nas porodiše se i odnjahaše krasne Vile slovinske; u nas još i danas žive najčisti jezik hrvatski. — Dà, istina! Pa upravo zato: „Evo pred Vama rođenu bratju sa Drave, Save i Dunaja, bratju, što Vas

nose u srcu, gledajući na Vas kao na unuke pradédovah, što su nam krasnu proslavili prošastnost i nad grobovim svojim podigli kamen i temelj buduće naše sreće i slave.“¹⁾

¹⁾ Vid. Stanka Vraza Déla V. 120, 119.

Tako morejo danes pač z upravičenim ponosom klicati sinovi kršne Dalmacije in navlastito potomci davnih viteških Dobrovčanov; in tako se njim tudi baš danes radostno odzivajo vsi Hrvati, slavno slaveči tristoletnico rojstva največjega pesnika starohrvatskega, najslavnjejega ljubljenca krasne Vile slovinske, Ivana Gundulića.

No, spominjajoč se tudi mi Slovenci svetčanega slavja v rodnih bratih naših, seznanjamo se tu v naslednjih vrsticah vsaj na kratko z življenjem in deli omenjenega pesnika, a posebe še z njegovim „Osmanom“.¹⁾

Iz Gundulićevega življenja.

Ivan Gundulić ali, kakor se je s priimenom po očetu sam prozval, Ivo Frana Gundulića, rodil se je v Dobrovniku 8. januarja 1588. Otec njegov, vlastelin iz starodavne obitelji, bil je član mestnega svetovalstva in v državnih poslih tako razumen, da so ga Dobrovčani večkrat odbrali poslanca v Rim, Napolje, Carjigrad in na druge vladarske dvore. Za mater Ivanovo se ne vé; ali po vsi priliki je tudi ona bila plemenitega roda, ker so dobrovniški boljarji za žene po zakonu si jemali samo iz istega stana.

O življenji našega pesnika znano nam je le malo; vendar sklepamo po njegovih delih, da je moral biti dobro odgojen, kakor v obče tedanji Dobrovčani. Prvi učitelji so Ivanu bili jezuiti. Izučivši pri njih latinsko literaturo in takozvane nauke humanistične pa i filozofijo, dal se je dvajsetletni mladenič na studije juridične, kjer si je za kratka pridobil temeljito znanje rimskega in domačega prava, da so mu someščani, akoprav še mlademu, radi poverjali najvišje državne službe, a kasneje ga izbrali i samim knezom mesta Dobrovnika. Razven tega se je pečal tudi z nauki teologiškimi. A srčno se je poprijel učenja narodnega jezika in domače književnosti.

Da mirneje preživi svoje dni, oženi se Gundulić v tridesetem letu svoje dōbe z Nikoleta Sorkočevićem, hčerjo Sigismunda Sorkočevića, devojko plemenitega roda in posebnih duševnih darov. „Ta ženitev — pravi A. Tkalčević — ne samo da ga ni prćčila v izpolnjevanji meščanskih dolžnostij, temveč ga je še vzpodbujala, da razvije tudi drugo moč svojega duha, po kateri se je še bolj proslavil, no katero so državni posli nekaj omejali, ter ni mogla poleteti v prirojenem lētu,“ namreč v pesništvu.

Kar je Gunduliću ostajalo časa od javnih poslov in naukov književnih, upotrebljavaj je posebno na vzga-

janje najmlajšega sina svojega Šiška, kateri je pozneje bil tudi vrsten pesnik naroden, umrl 1682 knez dobrovniški, no čijega pesmi so žal propale, kakor tudi tega sin Ivan, umrl 1721, od katerega so znani tí-le pesniški proizvodi: Idila „Suze i tužbe Radmilove“ v sedmih manjših pesmih, „Radmio i Radklica“, pastirski igrokaz, „Oton“, povestniški igrokaz, in „Pjesni razlike“ ponajveč ljubezne, ki jih je speval unuk velikega Gundulića. (Najstareji sin Gundulićev, Fran, prestopivši v avstrijsko vojsko, postal je maršal; srednji, Jerolim, bil je polkovnik in je pal pri oblegi mesta Barcelone). Sicer je naš Ivan šel vsako leto na bližnji otočić Daksa ter je tam z redovniki sv. Franciska veliki teden preživel v pobožnem premišljevanji in modrem pogovarjanji.

Da-si v narodni književnosti proslavljen, vendar je Ivan Gundulić na žalost Vile slovinske prerano zapustil tá svet, dopolnivši šele petdeset let veka svojega. Zbolejši nenadoma z bodca ter prejemši svetotajstva umirajočih, preminol je največji pesnik slovinski dne 8. decembra l. 1638.

Pesniška dela Gundulićevega.

Gundulić je živel v dōbi, kedar je bila dobrovniška republika baš v največji moči in ugledu pri sosednjih narodih, da, po vsej Evropi. To je pač moralo ne malo vsposodbujati tudi našega pesnika na delo duševno, o katerem se še danes govori živo in krepko. Stopivši namreč Ivan okoli leta 1620. v kolo narodnih pesnikov, vztrajal je na tem polji vse do smrti obdelujoč istotako vse glavne vrsti pesništva.

Po običaji onih humanistično-pijetističnih časov bil je tudi našemu Gunduliću prvi posel v poziji: opevanje predmetov nabožnih, a to v strani lirski. — Od tega je najpreje dal v tisku na svetlo: „Sedam piesnih pokornieh“ u Mletcih kod Marka Ginamija 1620, t. j. sedem spokornih psalmov Davidovih, katere je slobodno, a lepo iztolmačil v čveterovrstnih kiticah z osmercem. Zatem je prišla na svetlo izvorna: „Piesanca o veličanstvu božjem“ v Rimu 1621 in v Mletcih 1622., v kateri je pesnik ,kratko, umno in vzvišeno razvil nauk naše vere“. Na to je izdal povečje delo pesniško: „Suze sina razmetnoga“ v Mletcih 1622, katere je posvetil stricu svojemu Jeru Ivanovemu. Nadalje še je zložil pesem: „U smärt Marie Kalandrice“, žene Ivana Vlajka, in neke vrste panegirikon: „Piesan višini prisedroj Ferdinanda II. Toskanskoga“; a iz italijanskega „L' amante timido“ nekega Girolama Prettija je zgotovil prevod: „Ljubovnik sramežljiv“.

V teh lirskih proizvodih je Gundulić nadkrilil vse svoje prednike in vrstnike, katerih je tedaj bil že povoljen broj zlasti v Dobrovniku, pa tudi po drugih krajih dalmatinskih. Posebno krasen je njegov spev: „Suze sina razmetnoga“ (Solze sinu zapravljivega), kate-

¹⁾ Prim. „Danica“ 1846. 20; S. Ljubić: „Ogled. knjiž. poviesti jugoslav.“ II. 398; Iv. Gundulića „Osman“, Zagreb 1854 (izd. A. Tkalčević).

remu predmet je vzel iz evangeljske prilike Luk. XV. 11—32 o „izgubljenem sinu“. To delo pesniško je razdeljeno na troje: pregrešenje, spoznanje in kesanje. Pesnik v njem z živimi bojami kaže blodnjo človeka grešnika, oplakuje s tragično sentimentalnostjo bedo roda človeškega i opeva z veličanstvenim oduševljenjem neizmerno milosrčnost božjo. Sam vrli pesnik slovinski Gjorgjič pravi o tí pesmi Gunduličevi, „da ni nič mičnejega“ od nje; Šafařík velí, da je „polna lepih, pesniških, ganljivih besed“; a naš Stanko Vraz jo ima za „najkrasnejši in najsovršenejši umotvor njegovega pera“. Zložena je na kitice po šest vrstic, spevanih v osmerci jako uglašenem. —

Poleg takošnih pesmij lirskih baval se je Gundulič takoj s početka svojega delovanja tudi s poezijo dramatsko. — Že pred Gunduličem bili so se nekateri pesniki v Dalmaciji in tudi v Dobrovniku poskušali v tí umetnosti, držeč se dakakor tujih uzorov grških, latinskih in italijanskih, ali po nekoliko pišoč izvorno ali pa tudi prevajajoč. Tudi Gundulič se je lotil tega posla, uvidevši, da je kazališče (gledališče) pravo naobrazilišče národa, ter je v tá namen sestavil več dram ali igrokazov, katere so javno predstavljali mladi Dobrovčani po takozvanih „kazališčnih družinah“ (gledaliških društvih). A po ukusu onega veka jemal je pesnik predmete za svoje izdelke ponajveč iz starih klasikov ali historikov, pa je gradivo po svoje uredil, pomnožil in pripravil za pozorišče. Taka „složnja“, kakor jih sam imenuje, Gunduličeva so po naslovih: „Ariadna“, „Proserpina ugrabljena“, „Dubravka“, „Diana“, in „Armida“, potem „Galatea“, „Posvetilišče ljuveno“, „Cerere“, „Kleopatra“, „Adon“, „Koraljka“ in „Filida od Skira“ (iz italijanskega), ter še menda tragikomedijska „Sunčanica“, katero

sicer neki pripisujejo njegovemu unuku, preje imenovnemu Ivanu Šiškovemu.

No od vseh teh Gunduličevih dram so se po tisku ohranile ter so nam povse znane samo prve tri: „Ariadna“, kako jo je Tesej, vračajoč se ž njo s Krete v Atene, ubivši Minotavra, prevaril in ostavil na otoku Nasu; „Proserpina“, ko jo ugrabi Pluton, a mati njena Cerera vkupno s pastirji po nji toži ter jo obišče v podzemelji; in „Dubravka“, pastirski igrokaz v treh činih, kjer nam se prikazuje ženitev mladiča Miljenka in devojke Dubravke, ter nam pesnik opisuje življenje in in običaje seljanske, posebe pastirske; a uspored proslavlja rojstni kraj svoj Dobrovnik in njega slobodo, pa tudi prilično šiba ničemernost in potratnost svojih someščanov in še žaluje zaradi tujstva vse bolj širečega se i v preprostem národu. Naposled pojedini odlomki iz „Djane“ in iz „Armide“, pa „Sunčanica“, ako je tá inače delo našega Ivana Franovega, zasvedočujejo nam dandanašnji Gunduličevo izurjenost dramatsko. — Kje pa se nahajajo ostali njegovi igrokazi, ne zna se; — pravijo, da so rokopisi, tiskom še ne razširjeni, bržčas propali v strašnem potresu in ognji, ki je 4. aprila 1667 Dobrovnik malone povse razdejalo.

Gundulič je, kakor nam pisci pripovedujejo, tudi sam pomagal v „družinah“ predstavljati svoje drame, katere so Dobrovčani „s mnoziem“ i „bezbrojnim“ pjesnima taštjem i izpraznim na očitih miestih s velicem slavam prikazivali, kakor to pesnik sam iskreno poveda v poklonjenji svojih Piesni pokornieh Maru Buniću 1. oktobra 1620. No, s tem pa je tudi mnogo pomagal v to, da se je v Dobrovniku národna dramatika lepo razvila že dosta preje, nego pri drugih prosvetljenih národnih evropskih.

(Dalje pride.)

P s o g l a v c i.

Zgodovinska slika.

Česki spisal Aležij Jirásek.

Poslovenil Vacerad.

Za starodavnih časov bili so globoki lesi, ki so se razprostirali od grebena mejnih gor mnogo milj v notranjo deželo, naravna in močna obrana naši češki kraljevini.

Straže, navlašč v to odločene, čuvale so prelaze, vodeče skozi ta mejni gozd, varujoče ob jednom „deželna vrata“, stalne tvrdnjave in zgradbe, v obrambo stez pri mejah postavljene.

Polagoma, sosebo za trinajstega stoletja, ko so drli tuji naseljenci trumoma k nam, prenehali so sami

kralji naši čuvati mejne gozde kot deželno ograjo in so dajali tujcem izsekavati kos za kosom. Najdalje in najboljše ohranil se je mejni gozd na zapadni strani proti Bavarcem na rebrih in ob vzhodni krasne Šumave. Jeden del njen in najznamenitejše poti, tod od Domažlic vodeče v Nemce, čuvali so, kar ljudje pomnijo, Hodi, krepko utrjeno ljudstvo, junaške postave, srčnega duha.

Njihove vasi, semtertje prav na robu kraljevih gozdov, razprostirajo se v nižini in po višinah, toda vedno tako, da imajo pred sabo v ono stran proti meji holme

ali vrhove, za katere se stiskajo kakor za naravno branišče proti sovražniku. Raztresene so v pasu okoli šest milj dolgem, ob meji poleg prelazov in važnih stezâ.

Tako so od Domažlic najdalje na jugovzhodu blizu soteske všerubske vasi Lhota in Pociňovice, od teh pa k severozahodu mej cestama všerubsko in brdsko: Kýčov, Medákov, Tlumačov in Stráž, najdalje pa od tod severozahodno poleg ceste v Mnihovo pod gozdi vasi Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov in sedanji trg Kleneč.

Kedaj so Hodi, ti češki graničarji, prišli sem, ni za trdno znano. A toliko je gotovo, da so opravljali svojo službo pogumno, braneč ob času sovražnih navalov steze in ceste, tudi bojujoč se v vseh onih bojih, ki so se vršili v njih okraji in okolici.

Kakor je gotovo, da so hrabro pomagali poraziti knezu Břetislavu Nemce pri Brůdku, tako je tudi nedvojbeno, da niso lenobe pasli v ostalih bojih, osobito pa za časov husitskih, slavnega spomina.

Za mirnih časov hodili so po mejnem okraji in pazili, da bi sosedje Nemci ne zoževali naših mej, ne izsekavali češkega lesa brez pravice, v njem ne lovili in sploh ne delali v njem škode.

Pri tem so morali Hodi, kakor pripovedujejo stare pravljičice, bítí marsikako krvavo bitko in to s tatinskimi lovci in bavarskimi kvaritelji lesa, zlasti brodskimi. Zanesljivi tovariši na teh pohudih in stražah so bili Hodom veliki in močni psi, a dobra družica čekana¹⁾ in v poznejših časih puška, dolga in kratka. Orožje so nosili vedno, tudi za časa, ko po sklepu deželnega zbora to ni bilo dovoljeno ostalim prebivalcem naše kraljevine.

Kedarkoli je šel češki kralj skozi njihove kraje, pozdravljali so ga Hodi v orožji pod svojim glavnim praporjem, na katerem so imeli pasjo glavo²⁾ v grbu, in pogostivši svojega kneza po starodavnem običaji s sodcem medú, spremljali so ga kakor častna straža po gorah čez mejo.

Za težke in često nevarne službe uživali so Hodi posebne koristi in pravice.

Od pamtiveka bili so svobodno ljudstvo, nobeni oblasti podložni, le samemu kralju. V njihovi pokrajini si ni smel nakupiti posestva noben plemič, ali se naseliti.

Tlake in drugih podložnih služeb, kakoršne so silno težile vse kmetsko ljudstvo, niso opravljali Hodi nobenih. Gozde, katere so branili, so smeli uživati prosto, in od nekđaj so tudi lovili v njih brez ovire in urili svojo moč

¹⁾ Čekan, čakan, po hodsko „čekana“, palica in orožje ob jednom, okoli 1½ m visoka, iz trdega lesa. Na dolnjem konci imela je močno, ostro ost, na gornjem pa sekirico z buzdovanom. Držaj bil je zgorej jeden čevelj daleč lepo okrašen s ploščevino in žebli. Čekane so nosili v starih časih oženjeni možje, kedar so šli za službo, ali v Bavarce, v mesto, k svatbam, h krstu i. d.

²⁾ Od tod njihovo posmešno ime: Psoglavci.

na medvedih in volkovih, katerih se je potepalo še v 17. stoletji po Šumavi obilo.

Carine in cestnine niso plačevali po vsej kraljevini, z rokodelstvom so se pečali v svojem okraji prosto. Brez ovire in po volji so se smeli izseljevati kamorkoli in se ženiti, tudi v skupine se shajati.

Posebna njihova sodnija „prava hodovskega“, obstoječa iz „župana hodovskega“, od kraljeve vlade nastavljenega, in iz svetovalcev ali županov iz hodskih vasic, imela je sejo vsako četrto nedeljo v njihovem gradu v Domažlicah.

Na hodskem gradu prebivali so domažliški grajski grofje ali glavar, hodski župan in prisežni pisar, njihovi najvišji uradniki. V tem gradu hranili so tudi svoj prapor, pečat in privilegije, katere so jim podelili kralji Ivan Luksemburški, Karol IV., Vaclav IV., Jurij Poděbradski i. d. Tam so se v sili tudi shajali v orožji in zavarovali za časa vojske svoje žene in deco z najboljšim imetjem vred. —

Naposled so opravljali Hodi svojo službo usodnega l. 1620., naredivši ob bavarski meji na pripravnih mestih zaseke. Tačas jim je naročil Friderik, zimski kralj, strogo, „da naj po svoji dolžnosti in redu vsake vasi imajo skrbno stražo, ne toliko po dnevu, temveč mnogo bolj po noči in branijo proti nepričakovanim sovražnim navalom ta mesta, v njih stalno ostajajo do določenega časa, iz njih ne odhajajo pred odmerjenim časom po dnevu, seveda tudi po noči nikamor, in napravivši si dostojni bojni prapor, kateri bi mogla nositi jedna osoba, prisežejo nanj. — Da se čuva pri teh stražah tem boljši red, naj ostaje vedno jeden dan župan in drugi dan pisar pri njih —“

Tačas je poslednjič odmevalo v globokem šumavskem gozdu klicanje hodskih straž, takrat se je poslednjič vil nad glavami čeških graničarjev prapor s črnim robom, okrašen s pasjo glavo.

Prišla je belogorska bitka. —

Povodenj splošne pogibelji dosegla je s požrešnim valovjem tudi gorsko zakotje prostih Hodov. Štiridesetega dne po staromestni eksekuciji odstopili so se svobodni Hodi s pismom Karola Lichtenštajnskega na cesarskem mestu proti odškodnini 7500 gld. državnemu dvornemu svetniku Wolfu Viljemu Lammingerju, baronu iz Albenreutha, ki je bil jeden izmej cesarskih komisarjev in rediteljev grozne žaloigre dne 21. junija l. 1621. Devet let pozneje bili so Hodi prodani istemu Lammingerju v popolno dedno lastnino za 56.000 gld. —

Novi gospodar seveda ni hotel priznati in ni priznal njihovih svoboščin in predprav in je ravnal ž njimi kakor s tlačanskim in podložnim ljudstvom.

Tačas je nastal poslednji in največi hodski boj. Branili so svobodoljubni možje svoja prava proti nasilju in krivici. Čez šestdeset let trajala je ta nejednaka borba.

Časi je zasvetila Hodom iskra nade pri dunajskem dvoru, kjer so se poganjali za svobodo; vendar je naposled dobil pravdo naslednik Lamningerjev, njegov sin Maksimilijan, in Hodom je bila dana razsodba, da se zavrača njihova prošnja jedenkrat za vselej, da so njih predprave uničene in nič več veljavne, njim samim pa se nalaga pod strogimi kaznimi perpetuum silentium!

To je bilo leta 1668.

V istini je vladal potem na Hodskeem silentium — tih kakor grobovi in neprerušeni niti potem, ko je leta 1680. buknila malodane po vsej češki kraljevini strašna kmetska ustaja.

Toda perpetuum vendar ni bil. Hodi so ga prekinili. In tu se začinja naša povest.

I.

Zgodnja tema novemberskega večera pokrila je brežine in doline pogorske krajine na vznožji strmega Čerhova in raztegnene Haltrave. Črni in gosti oblaki so se nizko podili čez njihova lesnata temena in ostalih gor Českega lesa, ki se je vzdigoval kot orjaški nasip nad tiho krajino, izginjajoč v oblakih in temah.

Neprijetno vreme je nastopilo.

Vihar je bil gospodar vsega, i oblakov i zemlje, na kateri se je treslo pred njim vse: stoletni gozd v pobrežji ter osamelo drevo na širnem polji. Breze, stare in mlade, gosto rastoče gori na Hradku — nad vasico Oujezdom, so šumele, ječale in trepetale v svoji nagoti, kajti vihar jim je ruval v šopih poslednje zlate liste in jih gonil po črnem zraku v divjem vrtincu. Na sosednji Húrci pa je bučal uporno dobov gaj in stresal s širokimi vrhovi, braneč se viharju, ki je sedaj divje planivši iz njega, prodril doli do mirne vasi, stiskajoče se kakor gnezdice k stožkovitemu Hradku.

Drevje pri poslopih in na vrtilih se je majalo in močno šumelo. Najglasneje pa je vršala starodavna lipa, rastoča na prostranem dvorišči „pri Kozinovih“. Vaga in drog starega vodnjaka pod lipo sta škripala in ropotala; toda ta neprijetni glás pregluševal je šum vetra v širokem vrhu starega drevesa.

V hiši so imeli luč. V medlem svitu, ki je padal skozi nizko okno na dvorišče, zalesketal se je nanagloma pod lipo silen vrtinec rumenega listja, katero je veter, divje zasukavši se, ko bi trenil, pobral in odnesel v temno višino. In med tem, ko je bril in cvilil tako kakor pobesnel najdivjeje, stopil je nekdo v sobi k oknu. Samo za trenotek je bilo videti to silhuetto — sedaj se je okno na pol odprlo. Gole ženske roke pomolile so ven v temo malo skledo, in v istem trenutku zakadilo se je belkasto iz nje. Oblak kakor padli sneg hipno iz nje stopivši, je, ko bi trenil, izginil v vetru, kateremu je bil darovan. Tožeča Meluzina pogoltnila je gladno na mah

moko iz sklede, dano jej na uteho, zaječala še jedenkrat in potem se podila po temi dalje.

Okno se je zaprlo in senca izginila v njem.

Neprijetno vreme je gospodovalo.

V hiši pa v leseni izbi, dosti prostorni, bilo je prijetno in varno. Na ognjišči je gorel ogenj, in smolnata polena so pokala. Trska, v črnem svečniku utaknena, gorela je s plamenom, in njen svit je padal sedaj jasno na darovavko, ki je, žrtvovavši Meluzini, stopila od okna in nesla skledico na nebarvano polico. Bila je to kmetica sama, tej hiši gospodinja: mlada žena, lepe postave, prijetnega obraza, na katerem so bile najkrasnejše jasne, rujave oči in podolgasti, ravni nos. Lase je imela s pisanim robcem pokrite, na sebi pa krilo in tesnoprnsnik, ki ni zakrival docela srajce na prsih, spete s svetlim svinčenim srcem.

Položivši skledico na polico, usedla se je zopet na stol poleg pobarvane postelje z nebom, in vzevši vrvico v roke, spravljala je hejčedlo¹⁾ v gugajoče, prosto zibanje in jela peti z zamolklim glasom:

„Hajej ditě,
kolebu²⁾ te
abyš spalo, neplakalo,
svě, mamince pokoj dalo. —“

Zunaj je bila burja. Šum drevja in bučanje vetra izlivala sta se v jeden glas, cd katerega so se tresla okna. Mlada mati pa je pela pesem dalje. Toda še druge glase, kakor njene pesmi, bilo je slišati v izbi. Tam v temnem kotu je druga postelj pod nebom, in od ondod se čuje glasan šepet, šuštenje, pritajen smeh, ki je, dolgo pridrževan, ušel sedaj, veselo, jasno, kakor srebrni zvonček. Toda že ga miri drug, debelejši glas, in v tem ga ozmerja tudi gospodinja od hejčedla, — vendar nikakor ne ostro in strogo, — da naj se upokojita, ker Ančika že usniva. Potem je zopet, zibajoč, jela peti:

„Nedašli ty
pokojička,
hodime te do rybnička,
a z rybnička do Dunaje.
Chyt³⁾ si ho, ty hastomane.“⁴⁾

Mala Akčika v hejčedlu je zadovoljno jecljala in mrmrala, toda čim dalje, tem slabeje, dokler ni umolknila. Še nekolikokrat je potegnila mati, potem spustila vrvico ter pogledala po strani k drugi postelji, kjer se

¹⁾ Hejčedlo, platnena plahta, četroogata, v kateri se ziblje deca. Na vsakem voglu prišita je močna vrvica. Dve in dve teh vrvic na jedni strani utakneta se v železni obroč, ki je zabit v tramu na stropu, in se zavežeta. K jedni se priveže dolgi „kucel“, spleten v tri premena, iz kodelje, in s tem se hejčedlo ziblje.

²⁾ Zibljem te.

³⁾ Vzemi ga.

⁴⁾ Povodnji mož.

je v istem trenutku vzdignil izpod čistih zastorov pisane neba gospodar, njen mož, ki se je do sedaj valjal z najstarejšim otrokom in se igral z njim.

Gospodar, kateremu je bilo malo čez trideset, primerno visok in postaven mož, pogladil je svoje dolge kostanjeve lase za ušesa in gledal nasmehujé se nasproti svoji ženi. Triletni deček pa, samosrajčnik, okroglega obraza, iskrih očij kakor trnolica, opiraje se ob očetov hrbet, klical je mamo, naj prisede k njima.

„I vi, neugnana čeljad!“ zaklicala je s ponarejeno orostjo kmetica. — „Tiho! Pavle, imel bi že spati — Hitro pod odejo! Ančika tudi že spi.“

„O lepo spi!“ oglasil se je gospodar in nasmehnivši se, pokazal na hejčedlo. Iž njega gledala je čez rob ljubka glavica male, jedva dveletne devojčice, v katere plavih kodrih se je odseval rdeči žar plapolajoče trske kakor leskeče se zlato.

Mladi Sladký ali Kozina, kakor so ga imenovali po imenu njegovega doma, je vstal in šel k hejčedlu. Bil je v irhastih, svetlih hlačah do kolena, v nogovicah in težkih škornjih, brez telovnika, brez jopiča, le v srajci s širokimi rokavi, spredaj razgaljeni. Ko je stegnil roki po svoji hčerki, ko jo je nesel nato visoko pred seboj šaleč se k postelji, bilo je najbolje videti njegovo krasno vitko postavo. Na postelji torej nakopičila se je vsa družina; vesela deca, lazeč po očetu, in roditelja, vesela vsled radosti svojih otrok.

Zvenelo je tu prijetno soglasje rodbinske sreče. Bučanje jesenske burje ga ni motilo.

Vendar te sreče nista dosegla kar tako, brez boja. Stara Kozinova branila je dosti svojemu sinu, tedaj že samostojnemu gospodarju, ko jej je naznanil pred štirimi leti, kako nevesto da si je izvolil. Ni jej ugajala, pripravna sicer in zala, toda revna deklica za Kozinovo hišo, katera je bila, čeprav niso več sedeli v njej župani, jedna izmed najprvih. Ta davna čast jej je ostala, kajti vedelo je vsako dete, zakaj je vzela nova gosposka dedu Kozine županstvo, namreč ker ni hotel plesati, kakor je žvižgala ona, in biti zoper svoje ljudstvo. — Toda naposled je stara sinu vendar-le dovolila.

„Na hrastu ne raste drugega kot želod,“ je rekla. „To je Kozina, neodjenljiva glava, trda kakor hrast. Ali da mu ne bo potem z Anico na svetu tesno —“

Takrat se je veselo nasmehnil Grog, dudak, kate-rega so imenovali Iskro, in rekel:

„Pri moji veri, da mu ne bo! Živela bodeta skupaj, kakor v nebesih.“

Kako bi on ne hvalil in ne prerokoval vsega najbolje, ko je bil poverjenik mladega gospodarja; on sam je vedel njegove tajnosti ter bil njegov sel in svetovalec. Toda, kar je rekel, se je izpolnilo.

Mladi Kozina je živel s svojo Anico zares kakor v nebesih, in to ne pol leta, jedno leto, kakor navadno, temveč že peto leto. Gospodarstvo ga je veselilo vedno,

da morda čim dalje, tem bolj. Sedeti doma pri ženi in sedaj še bolj pri deci, igrati se z njo in šaliti, to mu je bilo najljubše; tako da so mu zamerili, zato ker med svet, med možke v krčmo skoro prišel ni, da bi po navadi se porazgovoril in pokramljal.

Še najraje se je dél v razgovor z dudakom, Iskro Gregcem, tam kod na polji, na meji pri gozdu ali časi v nedeljo popoldne v lopi na vrtu.

Zares se je mladi Sladký spremenil. Drugekrati se je rad klatil po noči in to s puško ali z zanjkami po gozdu, rad lovil volkove v jame in napravil zoprni gospôski, kjer je le mogel, kaj. Kar se je pa oženil, postal je krotak kakor jagnje.

Kedar je gospôda ukazala, da bi vozil drva ali opravljal drugo tlako, slušal je molčé in poslal hlapca. Prej je klel, kakor vsi in povsod na Hodskem, to nevajeno robstvo in, kakor le mogel, branil se in izvijal.

Stara Kozinova je gledala nanj v takih trenutkih s trdno stisnjenimi ustnicami, kisló in strogo, in pomislila v duhu, ali pa potožila staremu bratu draženovskemu.

„Ta dečak! To že ni Kozina. Ta se ni vrgel po očetu. Žena mu je vzela vse srce.“

„Žena in deca“, bilo bi raje dodati primerno. Videlo se je tako tudi sedaj ta trenotek, ko je ne meneč se za jesenski vihar sedel s svojo rodbino na jedni postelji in se smejal odkritosrčno svoji deci, ki se je šalila in lazila po njem kakor mačice.

Nakrat pa se je vspel po koncu in poslušal. Isti trenotek vzbudil se je tudi stari Volk iz dremanja pod mizo in skočivši na sredo sobe zalajal glasno.

„Saj se je preja jedva začela,“ menila je kmetica, zvevši malo Ančiko v naročje. Mislila je, da se vrača morda kdo izmed poslov s preje pri sosedu, kjer je bila ravno ta teden.

„To je kak tujec,“ odgovoril je gospodar in šel ven v vežo odpret hišne duri, na katere je bil butnil nekdo.

Zapah je zaropotal, in že se je tudi oglasil zunaj tujec, možki glas, ki je zapel:

„Na Ujezdskem Hradku lepo ptič prepeva —“

V tem je spregovoril gospodar nekaj tako, da ni bilo slišati pevcévih besed, ki pa se ni dal motiti in je pel dalje:

„On tam lepo poje, da se to razlega, da se to razlega tje do naših vrat. —“

Tako pevajoč je stopil v izbo, kjer je pri pragu obstal in pozdravil. Veseli vzklik malega Pavla ga je pozdravil, kmetica pa je rekla:

„Stopi, dalje, Iskra! Še le iz mesta? Ravno dosti zgodaj je. To te Rotija lepo pozdravi.“

„Lepo ali nelepo. Če bode iz hrena, bom jaz iz popra.“ In dudak popravivši si svoje godalo na rami, se je zvito nasmehnil.

„In tako vesel si, samo prepevanje te je,“ menil je gospodar.

„Kako bi ne bil, saj poje ta vihar tam tako lepo, da se razlega. Sveta pomagalka, to je bila pot! Meh se mi je napihnil od vetra, in dude so igrale same, jaz pa sem poskakoval v temi, ko je bilo toliko muzike; z mokre prahe čez kamenje v lužo, iz blata v blato, kar emokalo je —“.

Gregec Iskra, položivši dude na klop, sédel je sam poleg njih. Čepico z rdečo podstavo pustil je na glavi. Okroglo, gladko lice z jamico na bradi, mu se je smejalo še vedno. Pravo za pravo le njegove vesele, zvite oči, katere je rad zaprl, kedar je snoval ali pripovedoval kaj šaljivega. Po letih bil je mlademu gospodarju jednak; morda je bil za dve, tri leta stareji.

Med tem je že kmetica prinesla soli in hleb kruha, v bel prt zavitega, in z običajnim „posluži se“ vzpodbodla gosta, naj si po volji reže.

„Kaj je v mestu novega?“ vprašal je gospodar.

„Ne mnogo. Razgovarjala sta se tam v krčmi dva soseda, in jaz bi sodil, da sta bila od mestne sodnije, da je gospoda poprašala po nas. — Pa saj so sedeli draženevski stric tam in slišali vse —“.

„Po kom je vprašala gospoda?“ vzkliknil je brzo gospodar.

„Po hodovskih pravih. Pri uradu v mestu. Hoteli so ona pisana prava, veš, ki so bila na našem gradu.“

„In kdo jih je hotel?“

„Bil je tam iz Kuta oni oskrbnik Koš in iz Trhanova. No sosedge so se smejali, da so popadli tega. — Ne vem, kaj se je vse godilo, toda oni Koš je baje pihal in razgrajal, da on trhanovski gospod pokaže Hodovakom —“

Dudak je umolknil, toda kakor bi se domislil na jedenkrat, je dejal:

„Prav je imel oni sosed tam v krčmi, kako da so ta hodovska prava najedenkrat dragocena. Pokojni stari Lomikar¹⁾ in ta mladi sta se smejala neki Hodom v obraz, kedar so govorili o pergamenih —“

Gospodar in njegova žena, držeč v naročji malo Ančiko, poslušala sta pozornostno in se niti ne brigala, ko je mali samosrajčnik Pavel, splazivši se s postelje, postavil se k dudam, čudeč se pred vsem njihovemu lepemu kozličku. Najprej ga je le ogledoval, potem se je osmelil in segel po njegovi dlaki, očescih in bleščočih pozlatninah, katere mu je obesil Iskra v okras čela med rožičke, zdaj je zapazila otroka tudi mati; oče pa je gledal v tla in še le vzdignil oči, ko je dudak umolknil.

„In kedaj je bilo to, Iskra?“

„Morda predvčeranjim —“

„Da bi zopet kaj ne počilo, kaka nezgoda —“ vzdihnila je skrbno mlada gospodinja.

„Jaz bi sodil,“ začel je dudak, toda ni dokončal, kajti v tem je stari Volk hitro poskočil s tal in jel lajati.

Gospodar je vstal, šel k oknu in gledal v temo. Toda nikogar ne opazivši šel je ven na zasip. ¹⁾

Iskra je vzel mladega Pavleka, posadil ga na svoja kolena in že mu je deval piščal dud k ustnom. V tem pa se je mlada gospodinja dotaknila dudakove rame.

„Čuj, Iskra,“ govorila je, „ali si videl, kako je bil zamišljen gospodar, ko si govoril? In takošen ti je sedaj često ter za nič in nič! Vesel ti je, govori, smeje se, vse, in na mah, kakor bi treščilo vanj. Često mi hodi na misel, da mu blodi nekaj po glavi, ali da mu leži nekaj kakor kamen na srci. Tudi mi je že šinilo v glavo, da me je morda pustil že iz srca, da se morda celo kesa —“

„Ne bodi neumna!“ segel jej je dudak v besedo. „Kesati? Kesa se ne še in se ne bode, to jaz vem. Zato si ne greni življenja —“.

„Sreča mi je bila ugodna, in to veš, kar nosimo v srečo, za to se bojimo. — In kaj bi bilo torej? —“

„Misli rojé čudno po glavi. — Tudi to prejde. —“

„Da bi dal Bog in uslišal mene —“ vzdihnila je kmetica, očitno potolažena po besedah moževega poverjenika. Celo zasmejala se je, ko je mali Pavlek s pomočjo Iskre izvabil nekoliko cvilečih, jokavih glasov.

Med tem je šel mladi Kozina iz veže ven na zasip, in se oziral po dvorišči, kdo je prišel. Da je nekdo tu bil, to je gotovo, drugače bi čujoči Volk ne bil zalajal prej. Bila je tema, in vihar je še vedno bučal, tako da niti dobro slišati ni bilo. In vendar! — Čuj! tu je nekdo potrkal na okno. — In to tam nasproti, čez dvorišče, kjer je stala za poboljšek izgovorjena kočica. Tam je prebivala mati mladega gospodarja. Spala je že, kajti v oknih je bila tema. Sedaj pa se je zablščal tam svit, že se je razsvetlilo tam, in ko je rdeči žar zasijal skoz okno ven, je bilo videti dve možki postavi, ki sta sedaj obstali pri durih. Čakali sta nepremično, potrpežljivo; sedaj sta izginili v durih.

Gospodar je kakor za trenotek premišljeval ali čakal. Iz izbe se je začul sedaj glas cvilečih dud; mladi kmet ga že ni več slišal. Stopal je čez dvorišče k bivališču svoje matere. Prijel je tam za duri. Bile so zaprte. Sklonivši se je pristopil k oknu in pogledal v sobo. Zagledal je tam mater v kožuhu in njena dva gosta. Jeden izmed nju je vzel izpod plašča nekako škatljo ali skrinjico. Sedaj jo je drugi odprl in vzel ven nekaj bleščočega, leskečega kakor srebro, in kazal to stari Sladki.

V tem je pa odskočil mladi gospodar od okna. Začul je na zasipu glas svoje žene, kateri se je zdelo gotovo čudno, zakaj se njen mož v tem neprijetnem vremenju tako dolgo mudi zunaj.

„Nikogar ni tu, Volk je razsajal zastonj,“ govoril je, vrnivši se na zasip.

„In čemu si bil pri mami? —“

„Pogledal sem, kaj dela. Sveti še, zdelo se mi je to čudno. Na klopi sedi in moli. —“

¹⁾ Lamminger.

¹⁾ Zasip, vzvišeno hodišče pred hišo.

„Pojdi, pojdi v izbo; mraz je, da me stresa, in Iskra se tudi napravlja domu, Pavlek hoče na njem dude. —“
Mož in žena šla sta v izbo.

Iskra se je zabaval tam že zopet z Ančiko. Nosil jo je in gugal, in ko je pel, uprlo je dekletce vanj oči, dokler jej niso začele lezti polagoma skupaj, in je zadremala. Dudak jo je previdno položil v hejčedlo.

„Ti bi bil dober atej,“ omenila je gospodinja v šali.

„Bil, škoda, da čaplja ne more najti poti k nam —“
in dodal je nasmehujé se: „Potem bi se Rotija z menoj saj toliko ne pričkala.“

Omenivši, da mora še na prejo predicam zaigrat, da priigra ženi nekoliko prediva, je vzel dude, od katerih se je težko ločil mali Pavlek, voščil lahko noč in šel. Gospodar za njim, da bi zaprl. Vendar je šel pred duri, na zasip, in tam je tiho vprašal dudaka, ali je draženovski stric šel ž njim ob jednom iz mesta.

„Ne, ostal je v krčmi. Prisedel je k onim sosedom, in se je pogovarjal šepetaje ž njimi nekaj. Toda razumel nisem niti besedice. In ti, jaz ti povem tudi nekaj. Anica mi je pravila prej, kako jej je tesno zaradi tebe. Misli, neumnica, da je nimaš več rad, da se večkrat zamisliš, ne govoriš, kakor bi imel na srcu nekako težo. — Ko bi imel jaz tako izvrstno ženo, smejal bi se vedno in cvetel bi mi ves svet. — Torej bodi pameten! Čemu tako? Žena zato ne more: kar volk ham ham, to je že tam. —“

Voščil je lahko noč in za trenotek je izginil v temi. Mladi gospodar ni krenil takoj v hišo, ampak stoje na zasipu, strmél je čez dvorišče k hišici svoje matere. Okno

se je svetilo tam še vedno medlo. Pozna gosta sta še tam. Hotel je zopet k oknu, toda na jedenkrat se je odločil in vrnil v vežo. Iz izbe zazvenil je prijetni glas njegove žene, ko je dopevala:

„— — své mamince pokoj dalo. —“

Sedaj še le so mu prišle na misel živeje dudakove besede, katere je slišal prej, uglobljen v druge misli, samo na pol. Glas ženin, katerega je bil že navajen, zdel se mu je ta trenotek tak, kakor tedaj, ko jo je še ne-oženjen poslušal časih skrivaj pevajočo na vrtiči. Zvenel je še vedno tako sveže in milo, in ko jo je ugledal sedaj skloneno nad zaspalo deklico, izginil mu je oblak misli in moral je razjasniti obraz in se nasmejati na svojo drago ženo. — —

Ta večer je legla mlada žena zadovoljno in potolažena. — Žareči ogel dogorevše trske žarel je še malo časa v temni izbi, potem je ugasnil, in tema se je razprostrla okoli. Vsi so spali, jedino gospodar, ležeč poleg malega Pavla, ni mogel zatisniti očesa. Vračale so se mu stare misli. Slišal je dihanje svojega sinčeka, potopljenega v zdravo, globoko spanje, slišal je mirno dihanje ženino in Ančikino, toda ni mu bilo to mari. Drugekrati je zaspal sam, poslušajoč je, pri njem mirno — sedaj ga ni poslušal. In vendar je napejnal ušesa. Čakal je, ne pride li mati, ne potrka, ne zakliče. Toda ozvalo se ni nič. Čez nekoliko časa je vstal in pristopil k oknu.

Nasproti, pri materi je še vedno luč.

Gledal je ven, čakal. — —

(Dalje pride.)

D o p i s.

Iz Prage, 2. jan. (Izv. dop.) Rad bi poročal novemu listu kaj veselega za novo leto. Ali srce mi je pretežko, da bi mogel zabeležiti iz naše starodavne kraljeve stolice kaj ugodnega. Naše obče mnenje vstvarjajo ljudje, ki so tuji narodu, in ljudje, ki imajo vse druge interese, kakor da bi se hoteli zaresno boriti za narodne in obče slovanske kulturne interese. Pravega zanimanja, da bi se češki narod utrdil na podstavi svoje slavne preteklosti, ni zaslediti med takimi ljudmi. To je razvidno že iz tega, da se hočejo povsod umivati in prati, kjer jim preti, da bi se zamerili na kakem važnem mestu. Redkih listov, ki se postavljajo možato v bran narodnih pravic, in da bi narod probudili v duhu slovanskih starih poročil, ne morejo videti oni naši časnikarji, ki so pri polnih jaslih, in ki lové raznotere posvetne, samo ne narodne časti.

Naši nasprotniki nas itak ovajajo in črnijo, kjer morejo. Namesto da bi naši listi premišljevali, kako bi psovke in ovadbe iz nasprotniškega tabora zavrnil, pa

rajši sekajo po domačincih, po poštenih, značajnih in pogumnih rodoljubih ter dajejo s tem novo orožje nasprotnikom, ki potem domače ovaduštvo še povečajo, češ, da so prav imeli. Nasprotniki imajo navidezno prav, ker ne vidijo, da bi se njih obrekovanja zavračala. Ali ovaduhi v lastnem taboru se s takim vedenjem ne rešijo; takoj začne nasprotnik pretepati tudi njih z istim ovaduvstvom. Tako rodi ovajanje zopet ovajanje, nasprotnik doseže svoje nakane, in narod v celoti trpi veliko škodo na odločilnih mestih in na zunaj, kjer jim je mari dražiti, da ne dosežejo avstrijske narodnosti sporazumljenja.

Zato je obžalovati, da imamo med našimi novinarji, bodisi na Češkem, bodisi na Moravskem, take denuncijante, ki iz kratkovidnosti provzročujejo našemu potrepljivemu narodu neizmerne škode.

Žal, da dohajajo vesti k nam, da tudi na Slovenskem se tu pa tam vrši kaj jednacega. Da bi te vesti ne bile resnične, ki razodevajo nezrelost za javne politične borbe!

Pogled po slovanskem svetu.

„Slovanski Svet“ prva številka je bila po slav. c. kr. državnem pravniki zaplenjena. Na prošnjo pa nam je bilo dovoljeno prirediti drugo izdajo prve številke. Vsled tega pride list čast. p. n. naročnikom nekoliko kasneje v roke, kar naj nam blagovoljno oprosté. Uredništvo in upravništvo.

Jubilej papeža Leona XIII. bil je velikanski; tudi car Aleksander III. mu je čestital telegrafski in izrazil željo, da bi se katoliška cerkev na Ruskem uredila takó, da bi „uredba odgovarjala fundamentalnim načelom carstva.“ Slovanski listi so ob tej priliki hvaležno spominjali se enciklike „Grande munus“ ter tu in tam izrazili nado, da se želje uresničijo, ki niso bile nove, ki pa jim jih je utrdila ista enciklika. Vendar pa je tudi takih slovanskih novin, ki obžalujejo, da, kakor je videti, je bila enciklika „Grande munus“ tako kratkoletnega vpliva. V moskovskem časopisu „Russkoje dëlo“ pa pravi znameniti Slovan prof. Kojalovič, da bi mogel misliti ruski pravoslavni narod jedino tedaj na kako pogajanje z rimsko stolico papeško, ko bi papež Leon XIII., davši slovo vsakemu vplivu pruskega, protestantskega Berolina zapadnim Slovanom na novo potrdil narodne obrede kirilometodijske cerkve. „Krom. Nov.“ sprejemljejo to izjavo z zahvalo in osoljenimi opomnjami nasproti Nemcem, Madjarom in Židom.

„Parlamentär“-jevega izdajatelja in urednika dr. Karola Živnega so deli na Sveti večer v sodnijsko preiskavo. Nemške avstrijske in zunanje novine so mnogo pisale o tem dogodku ter se celo podvzvale avstrijske Slovane sumničiti in ovajati, kakor kaj zvesto in marljivo izvršujejo jednaka opravila zadnje mesece in sosebno poslednje tedne. Slovane je vest o zaprtji imenovanega urednika Karola Živnega jako osupnila. Kolikor je doslej znano, je državno nadpravdnikstvo na Dunaji pričelo subjektivno postopanje proti dr. Živnemu zaradi nekaterih sestavkov v 50. in 51. št. „Parlamentärja“, ki je bil zasežen. Dr. Živný je bil vložil ugovor in na dan obravnave, ki pa se je odložila, je on izustil pred dunajskim deželnim nadsodiščem med drugim toliko, da ni v zaseženih sestavkih drugega, kakor, kar je pisal on v „Parlamentär“-ji zadnjih treh let.

O vsem, kar je združeno s preiskavo dr. Živnega, poroča na prvem mestu jako zanimiv dopis z Dunaja v „Kromeriških Novinah“ v št. 2., z dne 6. januarja t. l. Tu je med drugim rečeno tudi to: „Zvedel sem, da se je naročilo pred nekolikimi tedni na „Parlamentär“-ja nemško poslaništvo na Dunaji. Teden potem se je izvršila konfiskacija št. 50. „Parlamentärja“ zaradi članka „Duševno in narodno združenje, kateri po sodbi pravnega zastopnika ugovorov, proti konfiskaciji podanih se v ničemer ne razločuje od prejšnjih člankov in triletnega programa „Parlamentär“-ja. . . . „Protí konfiskacijam je podal dr. Živný ugovore, zagovarjanje pa je prevzel slavni odvetnik ogersko-gradiški dr. Fr. Vysloužil.“ Ko je poleti p. l. ta odvetnik zagovarjal isti program, mu je dalo prav više deželno moravsko-šlezko sodišče z razsodbo z dne 3. avgusta 1887 št. 6781. Motivacijo iste više sodnje objavimo prihodnjič tudi mi.

Dodamo, da „Parlamentär“ izhaja nepretržno dalje pod izdajateljstvom soproge dr. Živnega gospe Marte, roj. Skrejšovskey, in pod uredništvom g. V. Cinerta. Slovanski rodoljubi pa se tolažijo s tem, da veleizdajniki so iskati drugod, kjer, kakor le morejo, in zlasti na skrivnem rijejo proti Avstriji.

Slovansko Petrogradsko Blagodelno društvo je imenovalo častnimi člani Njegovo Milost škofa Strossmajerja in črnogorskega kneza Nikito Petroviča.

Dr. Bakolič je v dalmatinskem deželnem zboru zagovarjal svoj predlog o uvedeni ruskega jezika v srednje šole izvrstno in je takoj ob pričetku rekel: „Moj predlog o učenju jezika in književnosti ruske je predlog kulturnega pomena. Meni je znano, in je morda znano tudi vam, gospoda, da je ta moj predlog dejanski vzbudil glase tendenciozne v krajih drugov, v novinah, ki se tiskajo v Spletu, ki se tiskajo v Zadru, dà, in katere se tiskajo na Dunaji. Tu je potreba, da kdo odstrani tako strah.“ . . .

Dejatelji avstrijskih Rusov. Dne 18. decembra p. l. je praznoval Adolf Ivanovič vitez pl. Dobrjanskij Sačurov, c. kr. dvorni svetovalec, 84. leto svojega uspešnega, plodovitega življenja. On je rojen ogerski Rus, in je slavljeno Nestor slovanske kulturne ideje. Ruski mesečnik „Nauka“, ki izhaja na Dunaji, je objavil prekrasen opis tega genijalnega avstrijskega Slovana. On se je odlikoval kot dejanski državnik, ki je Avstriji izvrševal več desetletij najvažnejše naloge na Češkem, Ogorskem in na Dunaji. Veliko prevažnih državnogospodarskih del je izvršil takó rekoč na svojo roko na Ogorskem, in na najvišjih mestih so občudovali bistri in praktični um, ki ga je razkril zlasti tudi v uravnanji mnogih rek sredi Ogorske. Odlikoval se je pa tudi drugače kot c. kr. uradnik na imenitnem mestu. Odkar je šel v pokoj pa je neumorno delaven v zmislu, da bi Avstrija osrečila svoje narodnosti z najprimernimi preuredbami in takó okrepila narode in samo sebe. Literarnih njegovih del in razprav na političnem, narodnem, cerkvenem in drugačnem znanstvenem polju je neznančno veliko število. On je pravi vodnik Slovanstva v zmislu, da bi se kulturno okrepilo, povzdignilo in tako utrdilo proti nevarnostim, ki žugajo raznaroditi slovanske narode; on je tisti, ki odsvetuje slovanskim narodičem vpletati se preveč v politiko, katera jim je v lastno pogubo. V kulturnem delovanju vidi on rešitev, napredovanje in srečo zlasti tudi avstrijskih Slovanov. Zato mu bijejo povsod hvaležna srca nepokvarjenih slovanskih rodoljubov, in pravi avstrijski domoljubi, ki poznajo njegove vzore, ga spoštujejo, brez razlike, katere narodnosti so. Žalibog, da liberalno nemštvo in madjarstvo s Poljaki vred prekriva načela, ki jih je že kedaj razkril in utrdil Dobrjanskij v srečo Avstriji in njenim narodom. No, njegove zasluge bo vedela šele poznejša doba ocenjevati po vrednosti. Mi pa se pridružimo po pravem kulturnem napredku hrepenečim Slovanom, ki mu kličejo v pravi ljubezni: Mnogaja leta!

Drugi imeniten avstrijski Rus je praznoval proti koncu ravnó minulega leta štiridesetletnico svojega obsežnega znanstvenega delovanja, in ta je č. kanonik Anton Petruševič, ki si je nabral velikih zaslug kot zgodovinsopisec, jezikoslovec, narodopisec in starinoslovec. Galisko-

rusko literarno društvo „Matica“ je izdala tej štiridesetletnici v spomin nekoliko znanstvenih del in spisov prezaslužnega učenjaka. Spisal je med drugim že pred 30 leti etimologiški in primerjajoči slovar vseh slovanskih narečij, ki pa je še vedno v rokopisu in bo obsejal veliko zvezkov, ko se natisne. Odlikuje se kot rodoljub, kot čist, trden značaj, pravi Slovan in deluje neumorno. On je ud gališko-ruskih zavodov in društev, kulturnih in blagodejnih, ter jim je povsod izreden svetovalec in pomočnik. Ves ruski in slovanski narod želi 66letnemu učenjaku dolgo življenje, in da bi mogel še nadalje posvečevati svoje izborne moči znanstvu in kulturi, in da bi vzgojil mnogo učencev, vrednih naslednikov njegovega delovanja.

Nemščina v osnovnih (ljudskih) šolah na Goriškem. Tako je sklenil dež. šolski svet 14. dec. p. l. in sicer na predlog dež. odbornika Gasserja. Ko je zvedel o tem sklepu deželni zbor goriški po Tržaškem uradnem listu, je stavil takoj interpelacijo, od italijanskih in slovenskih poslancev podpisano, in sicer do deželnega glavarja kot predsednika dež. odbora.

Dež. glavar je odgovoril, da dež. odbor ni dobil uradoma nobenega poročila o sklepu dež. šol. sveta, da dež. zastopniki v omenjenem svetu so vselej nezavisno postopali, da niso nikdar dobivali vodil od dež. odbora, in da tudi niso nikdar poročali odboru o svojem postopanju, in da ne ve še, ali dež. odbor kaj ukrene ali ne proti takemu sklepu.

Nato se je volil odsek 7 udov, ki naj po temeljitem pretresovanju predlaga, kaj naj se bo ukrenilo „o tej zadevi v obrambo naših narodnih pravic.“

Tudi iz tega slučaja je razvidno, kaka sapa piha na Primorskem; ob jednem pa tudi to, da bi primorski Slovani ne bili tako na slabem, ko bi postopali Italijani z njimi jednako, kakor zdaj, ko je sklep dež. šol. sveta zadel obe deželni narodnosti. In ravno iz tega, da se morajo primorski Slovani osamljeni boriti, sledi, da se Italijanom dobro godi, takó dobro, da delajo politiko z Nemci proti Slovanom.

Kdor se želi naučiti pisati cirilico, kupi naj si srbsko in rusko azbuko, katero je izdalo vlani lastništvo „Slovanovo“. Dobiva se v „Narodni Tiskarni“ po 25 kr.

Slovanski časniki in časopisi, ki poučujejo svoje občinstvo dobro, so: „Parlamentär“, na Dunaji. Letnina 11 gld. Tednik. — „Východ“. Praga. Letnina 5 gld. Polumesečnik. — „Křoměřské Noviny“. Kromeriz, Moravsko. Letnina 7 gld. Po dvakrat na teden. — „Naše Hlasy“. Češki-Brod, češko. Letnina 5 gld. Po jedenkrat na teden. — „Srpski List“ (Сръпски Лист). Zader, Dalmacija. Letnina 6 gld. Po jedenkrat na teden. — „Srbobran“ (Србобран), Zagreb. Letnina 6 gld. Po jedenkrat na teden. — „Branik“ (Браник). Novi Sad. Oggersko. Letnina po 12 gld. Po trikrat na teden. — „Zastava“ (Застава). Novi Sad. Oggersko. Letnina 14 gld. Po štirikrat na teden. — „Nova Ustavnost“ (Новая Уставност). Belgrad. Letnina 15 gld. Po trikrat na teden. — „Ozjek“ (Озјек). Belgrad. Letnina

15 gld. Po trikrat na teden. — „Glas Crnogorca“ (Глас Црногорца). Cetinje, Črna Gora. Letnina 6 gld. Po jedenkrat na teden. — „Národní Noviny“. Turoč Sv. Martin, Oggersko. Letnina 12 gld. Po trikrat na teden. — „Obzor“, Zagreb. Letnina 18 gld. Izhaja vsak dan. — „Červonaja Rusj“ (Червоная Русь). Lvov, Gališko. Letnina 8 gld. Po trikrat na teden. — „Listok“ (Листок). Porosko. Oggerski Kom. Užgorod (Unghvar). Dunaj. Letnina 4 gld. Po dvakrat na mesec. — „Nauka“ (Наука). Dunaj. Letnina 5 gld. Po jedenkrat na mesec. — „Азбукъ“ (Азбука). St. Peterburg. Letnina 3 rbl. Po jedenkrat na mesec. — „Novoje Vremja“ (Новое Время). St. Peterburg. Letnina 26 rbl. Izhaja vsak dan. — „Varšavskij Dnevnik“ (Варшавскій Дневник). Varšava. Letnina 12 rbl. Vsak dan. — „Moskovskaja Vjedomosti“ (Московскія Вѣдомости). Moskva. Letnina 26 rbl. Vsak dan. — „Русское Дѣло“ (Русское Дѣло). Moskva. Letnina 10 rbl. Po jedenkrat na teden.

Listnica upravnštva:

Denašnje številko pošljemo vsem čast. p. n. naročnikom „Slovanovim“, kakor tudi nekaterim drugim rodoljubom na ogled. Kedor bi ne hotel postati naročnik, prosimo uljudno, da nam list takoj vrne, da vemo potem prirediti naklad tiska.

Listnica uredništva:

Rokopisi, došli do konec prešlega leta „Slovanu“, izročili so se uredništvu „Slovanskega Sveta“. Kolikor ne bode snovi primerne za novi list, vrnemo rokopise takoj, ko jih pregledamo.

„Slovanski Svet“

izhaja po dvakrat na mesec, vselej 10. in 25. dne meseca, in se plačuje ali pošilja naročnina upravnštvu „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani.

Naročnina znaša:

za celo leto . . . 3 gld. — kr.
za pol leta . . . 1 „ 50 „
za četr leta . . — „ 75 „

Za ljubljanske naročnike in dijake velja:

celoletno . . . 2 gld. 80 kr.
poluletno . . . 1 „ 40 „
četrletno . . — „ 70 „

Upravnštvo „Slovanskega Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četr leta 75 kr. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 2 gld. 80 kr. poluletno 1 gld. 40 kr. in četrletno 70 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo upravnštvu „Narodne Tiskarne“, dopisi uredništvu tudi v „Narodno Tiskarno“ v Ljubljani. Izdajatelj biva v Gorici, ulica Parcar 18.